

МАГИСТЪРСКИ ФАКУЛТЕТ

ДЕПАРТАМЕНТ „ИСТОРИЯ“

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИЯТА ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И
НАУЧНА СТЕПЕН ДОКТОР**

**РЕСТАВРАЦИЯ И РЕВОЛЮЦИЯ В ИТАЛИЯ:
ПОЛИТИКАТА НА СВЕЩЕНИЯ СЪЮЗ И НАЧАЛОТО НА
РИСОРДЖИМЕНТО (1815-1830)**

Докторант:

Емил Любомиров Доков

Научен ръководител:

проф. д-р Румен Генов

София, 2019

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, библиография, бележки и приложения - документи и карти с общ обем 368 стр. Използвани са източници на български, английски, италиански, френски и руски език.

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	6
Бележки към увода	28
Глава I. Европа след разпадането на Наполеоновата империя	30
1.1. Виенски конгрес – решения	30
На какво разчитат дипломатите на страните победителки преди Виенския конгрес? ..	30
Практическата дипломация на Великите сили	37
Стоте дни – агонията на един диктатор или фактическия край на революционната епоха	52
Мирът – разноликото творение на европейската сигурност	63
1.2. Свещеният съюз – същност на легитимизма	80
Метерниковата система – политическият израз на консервативната политика	80
Легитимизмът – пътят към стабилността и помиряването	85
Александър I и идеята за Свещения съюз	87
Консервативният отговор на революционната епоха	92
Конгресната политика на Свещения съюз - първообраз на колективна система за сигурност	96

Четворният съюз – превънтивният инструмент на английската дипломация срещу дестабилизацията на европейската сигурност	105
Бележки към глава I	108
Глава II. Легитимизмът в Италия	121
2.1. Политическа характеристика на италианските държави по времето на Наполеон	121
Трите революционни години	121
Историята на едно марионетно кралство	128
Папата срещу императора.....	131
Медзоджорно – изворът на антифренската съпротива	134
2.2. Реставрацията в италианските държави – политическо приложение на легитимизма	139
Муниципализъм и разпокъсаност	139
Пиемонт между крайностите на реставрацията и първата конституционна революция	143
2.3. Създаване и действие на италианските политически организации: Аделфия, Гуелфия и Карбонерия	148
Бележки към глава II	158
Глава III. Положението в Италия 1821-1831 г.	167
3.1. Положението в италианските държави	167
Репресиите срещу конституционната кауза	167
Революцията от 1830-31 г.	172
3.2. Идеологически и политически течения в италианското национално движение	181
Утопизмът в схващанията на Филипо Буонароти	181

Между емоционалния патриотизъм на романтиците и монархическата привързаност на умерените	185
Провалът на републиканизма в периода на ранното Рисорджименто	193
Бележки към глава III	205
Заключение	211
Бележки към заключението	226
Библиография	227
Приложения	239

Обща характеристика и актуалност на темата

Проблемът за Виенския конгрес и неговото пряко следствие, Свещения съюз, е ключов въпрос в историята на новото време, защото той променя геополитически Европа, създавайки система от условия, които поддържат международните отношения до Кримската война (1853 – 1856 г.), затова хода и резултатите от него са един от двата въпроса разгледани от настоящата дисертация. Изследването е допълнено от въпроса за периода на ранното италианско Рисорджименто. Това се налага не само поради факта, че ранното Рисорджименто не е изследвано в българската историография, но и заради това, че италианският въпрос е сред трите основни въпроса на конгреса, наред с германския и полския въпрос. Тази особеност усложнява твърде много работата върху темата, защото двата основни обекта за изследване на дисертацията се преплитат твърде сложно, но от друга страна имат значими разлики в същността си. Виенският конгрес е събитие, което задължително трябва да се разгледа в общоевропейски контекст, въпреки че съдбата на Италия е определена от решенията му. Той е едно глобално дипломатическо събитие, което формира геополитически Европа през първата половина на XIX век, а в известен смисъл и изцяло променя политическия профил и съдбата на някои европейски държави (Полша) до края на това сложно и ключово столетие от европейската история.

Образуването след приключването на Виенския конгрес Свещен съюз, е опитът на политическата мисъл по това време да осигури гаранции за поддържане и опазване на мира дошъл след четвърт век на непрестанна война разтърсваща европейския континент. Италия също е принудена да се съобразява с наложения политически ред и затова Свещения съюз има голямо влияние върху нейната история. И докато Виенският конгрес има ясно формулирани решения, номинирани участници и строго фиксиран

времеви обхват, то Рисорджименто е процес за който е трудно да се посочат едни главни моменти за сметка на други. Тук може категорично да се посочи, че чуждестранното управление е един най-големите проблеми пред развитието на полуострова, независимо от носителя му. По този начин обединителните процеси зависят не само от самите италианци, но и от чуждестранното влияние върху полуострова. Това се съчетава с другия голям проблем, феноменът – муниципализъм. Той поставя една твърде сложна задача пред лидерите на националното движение в Италия – да убедят италианците в ползата от извършването на обединението. Ранното Рисорджименто не може да реши тази задача и затова тя трябва да се финализира през втория период от развитието му. Като следствие от това поколението на италианските революционери се сменя и едва след това се изработва националната идеология. Така може да се отбележи, че ранното Рисорджименто дава посоката към главната цел – обединението, но не и начинът за постигането му.

Методи на изследването

В работата са използвани историческия и сравнителния метод. По линията на историческия метод са събрани факти и документи, в голяма част от случаите непознати за българската публика. Те са внимателно анализирани и синтезирани. И на тази база са направени голяма част от изводите изложени в дисертационния труд. Сравнителният метод е използван при анализа на резултатите от двете революционни вълни в Италия през 20-те и 30-те години на XIX век, както и при интерпретацията на условията предшестващи и последващи революциите. Сравнителният подход е използван и при обобщението на геополитическото развитие на Европа, преди и след Наполеоновия период, както и на ситуацията в Италия преди ероса *francese* и след това. Индуктивният и дедуктивният метод са използвани при интерпретацията и на двата проблема засегнати в работата.

Цели

Основната цел на работата е: първо, да се създаде една напълно нова и главно детайлна и максимално широка по своя обхват представа за Виенския конгрес, да се даде израз на много нови мнения показващи неосветени и пренебрегвани аспекти от конгресната работа и да се направи една обективна оценка за значението на форума. Да се избегне клишетото още в подхода, който е избран при изходните позиции към интерпретацията на конгреса. Тя да се постави на съвсем различна основа. И да се избегне характерното за миналото идеологизиране на оценката за проблема. Доколкото може да се смята, че той е бил анализиран и оценяван у нас. Второ, да се акцентира върху главните моменти от френския период в Италия, но от гледната точка на италианците. Той да се оцени, но обективно без някакъв предварително заложен, насочващ мотив. Да се анализират двете революционни, либерални вълни, в началото и в края на 20-те години на XIX век. Да се потърси отговор на причините за техния неуспех. И да се обобщят резултатите от ранното италианско Рисорджименто. Да се открие приноса на основните личности вземащи участие в политическите процеси в периода на ранното Рисорджименто.

Хронологически обхват

Хронологическите граници на двете явления изследвани в дисертацията също имат големи различия. Виенският конгрес протича през втората половина на 1814 г. и първата половина на 1815 г. Докато обхвата и продължителността на Свещения съюз предизвиква известни спорове. Но периодът от 1815-1830 г. е най-силния в провеждането на конгресната политика и затова той е изследван от настоящата работа. Що се отнася до процеса на Рисорджименто, то неговите хронологически граници имат доста по-сложен произход. Според една малка част от авторите изследващи периода той започва с началото на френския период (epoca francese). Но според повечето автори и особено италианските, долната хронологическа граница трябва да се постави много преди това. Някои автори, поставят началото на Рисорджименто, дори в средата на XVII век. Но най-вероятното и правдоподобното му начало е през 20-те години на XVIII век, заради появата на образовани и просветени личности, като Джанбатиста Вико и Гаetano Филанджиери. Със своите виждания те поставят началото на дебата за политическото бъдеще на полуострова. Всъщност дебата за политическата ситуация в Италия е най-важният момент за появата на Рисорджименто, защото той мотивира нуждата от извършването на политически промени.

В изследването е подкрепено становището, че Рисорджименто започва през 30-те и 40-те години на XVIII век, не само заради влиянието на личности като Вико, върху политическата мисъл в Италия и поставянето на дебата за бъдещето ѝ, но и заради глобалните политически промени засягащи полуострова извършени през тези две десетилетия. Особено силни са те след финализирането на войната за испанското наследство. Защото тя утвърждава австрийското влияние на полуострова и премахва испанското влияние върху него. Испания губи влиянието си върху полуострова, което има през втората половина на XVI и през XVII век. Шестдесетте години между финализирането на войната за испанското наследство и началото на ерoса francese са особено важни за Италия, защото те усложняват и задълбочават дебата за бъдещето на полуострова, но имат голям принос и за социалното и икономическото развитие на Апенините, заради извършването и дълбочината на много съществени промени в италианското общество.

Преди всичко те се дължат на модерното австрийско управление, затова убедено може да се твърди, че „йозефинизмът” има особено благотворно значение върху развитието на Италия. Вярно е, че Медзоджорно остава доста по-изолирано от тези промени, но и през френския период промените почти отсъстват или не могат да се наложат, точно тук. Дори през най-успешната му част – управлението на Мюра, вътрешната съпротива на „южняците” проваля усилията на Наполеоновия зет. Освен това французите стъпват тук едва през 1806 г. , а управлението на Мюра започва чак през 1808 г. Следователно втората половина на XVIII век и френския период имат равностойно значение относно промяната на социалните отношения в Италия. Законът за феодализма е приет от Мюра, но той не се прилага на практика, което е по-важното в случая, защото това пречи за извършването на реални икономически промени. Единствената конституция приета в района е Сицилианската, но както се знае

французите никога не стъпват в Сицилия. Конституцията е със забележимо английско влияние и е трудно да се определи значимостта на източниците водещи до промени в Медзоджорно. Тук трябва да се посочи, че Кралството на Двете Сицилии е под испанско влияние преди френския период, което е обективна причина за забавянето на промените в района. Въпреки това, макар и с по-малкия си интензитет промени са извършени и усилията на личности като Карачоло не могат да се пренебрегнат за сметка на неориентираните действия на Мюра. Особено, имайки предвид факта, че Карачоло е италианец, той познава отлично сънародниците си и затова извършените от него реформи са толкова ефективни. Докато през голяма част от времето прекарано в Неапол, Мюра се лута, защото не може да намери верните решения.

Горната хронологическа граница на ранното Рисорджименто е доста по-лесно установена. Не само заради втората революционна вълна през 1830 г. , и заради общоевропейското ѝ значение, но преди всичко заради смяната на революционното лидерство в италианското унитаристко движение. Именно тази промяна е истинската граница между ранното и същинското Рисорджименто, защото тройката Мацини, Гарибалди, Кавур, заменя тройката Буонароти, Пелико, Меноти. Тя е много по-ефективна от техните предшественици. И затова националната идеология е създадена от тях. Старите лидери изчерпват средствата и методите, с които се опитват да реализират италианското обединение. И всъщност полуостровът все още не е готов за финализирането му.

В дисертацията се разглеждат Наполеоновите войни като главната причина за Виенския конгрес. От тази гледна точка е оценен периода съпровождащ изграждането на Първата империя. Наполеон е характеризирани в неговия реален образ, без да бъде покриван с измисления, изкуствен ореол около неговата личност и дейност, и особено важно без прикриване на престъпленията, които французите извършват на територията на цяла Европа. Действие, направено умишлено от част от представителите на световната историография и от група от псевдопублицисти, търсещи евтиния пропаганден ефект. Целта на които е да представят френския диктатор като продължител на политиката на Париж от 90-те години, една очевидно невярна постановка. Проблемът на това изкуствено „разкрасяване“ на Наполеон, е в това, че този подход лишава оценката за Първата империя и нейния лидер Наполеон от критицизъм. Това е постигнато като са извадени ключови, основни факти от процеса на прилагане на политиката на французите и замислите на техния лидер Наполеон в Европа. По-мощната цел на това действие е да се отклони вниманието от трите основни насоки от политиката на Франция в периода на Първата империя, милитаризмът, който е основна черта на Франция през Наполеоновия период, деспотизмът на френския режим и потисническата същност на френския империализъм. И по този начин двете фази на революционната епоха – 90 –те години и Наполеоновия режим да се представят като едно цяло.

И така да се направи една от най-тежките спекулации в Новата история. Да се отъждествят двете фази на революционната епоха и да се твърди, че края на Наполеоновите войни прекъсва разпространението на идеите на Френската революция.

Краят на Наполеоновите войни прекъсва нещо съвсем различно – деструктивният ефект, който френския империализъм и неговата най-негативна черта – агресивният, завоевателен милитаризъм, оказват върху развитието на Европа. И точно тук е покрит с дебела стена от революционни отломки или от преекспонирани спекулативни твърдения, конфликтът на Наполеон с якобинците. Защото той показва същностното, огромното различие между 90-те години и десетилетието на Първата империя. Той е особено важен в италианския случай, защото Наполеон превръща италианските якобинци в главните борци от антинаполеоновата съпротива на полуострова, след като излъгва брутално очакванията им, които датират още от средата на 90-те години на XVIII век. От тази гледна точка Наполеон е всичко друго, но не и продължител на идеите на Френската революция. Така Виенския конгрес не е някакво имагинерно събитие с неясни цели, а най-значимия форум през деветнадесетото столетие, призван не само да създаде условията на мира в пост наполеоновия свят, но и да отърве Европа от зависимостта ѝ към Франция и още по-конкретно от деструктивните решения, които политиката на нейния лидер непрекъснато произвежда. Заради това Наполеон е покрит с измисления си „удобен“ ореол, създаващ фалшива и непълна представа, като същностната характеристика на концепцията за образа не само на Наполеон, но и на цялата революционна епоха, създадена, за да предпази ефекта създаден от Френската революция. Ефект, който в светлината на престъпленията извършени по времето на наполеоновото управление не изглежда просто редуциран, а дискредитиран.

Потърсено е обяснение на ключовия въпрос – кога започва италианското Рисорджименто? Застъпено е гледището, че 30-те години на XVIII век трябва да се определят като начална точка на Рисорджименто, становище защитено и от италианската историография. А Наполеоновия период е разгледан само като един етап от ранното Рисорджименто, който макар и значим, е само един ограничен по силата, въздействието и времетраенето си катализатор, но не и най-важния причинител на идеята за унитаризма. Гледището е защитено, тъй като не само интелектуалния климат в Италия, но и политическите промени настъпили по това време (Войната за испанското наследство) създават условия за развитие на полуострова, в който се извършват промени оказващи значими следи в развитието му. Защото по време на френския период италианското чувство е фасадна, а не същностна част от реалността на полуострова. А преди това то е много по-реално, макар че е наричано с други имена. Но дори и по-време на Наполеоновия период централизацията не е местен, локален, италиански процес, за да бъде отъждествена като синоним на първичния унитаризъм. Специално е акцентирано върху последното десетилетие преди френския период, за да се видят много важни факти, които почти винаги се пропускат, особено в България.

В Увода е направен преглед на написаното по проблемите разглеждани в дисертацията. Синтезирани са резултатите от работата на няколко поколения историци от различни школи върху Виенския конгрес и Свещения съюз. Отделено е специално внимание на италианската школа. Проследени са разнообразни мнения за ранното Рисорджименто. И е направен подробен анализ на литературата на водещите италиански автори от пет поколения. Основната цел на увода освен историографския

анализ е да представи детайлна картина на фактите и процесите довели до събитията изследвани в настоящата работа. Затова е акцентирано върху Френската революция и Наполеоновия период, но специално е подчертано, че това са две отделни неща, които не трябва да бъдат смесвани.

В глава I: ”Политиката на Свещения съюз” е потърсено едно по-мощно изложение на целите на основните дипломации вземащи решенията на конгреса, тези на страните победителки – Англия, Русия, Австрия и Прусия. Както и тази на Франция, която макар и в изолация има значимо влияние върху конгресните решения. Изложена е задълбочена и детайлна интерпретация на италианския въпрос и са посочени малко известни факти, имащи значение за финализирането му. Фиксирани са основните проблемни моменти по полския и германския въпрос и е направена интерпретация търсеща отговор на въпроса – защо се появяват те и как Великите сили се опитват да ги решат? Интерпретирани са, както конгресната работа, така и конгресните решения. Много важно, е да се отбележи че е избягвано излагането на крайни становища, което запазва стойността на анализа. Аналогичен е подходът използван при интерпретацията на Свещения съюз. Подбрани са възможно най-стойностните и нови виждания за двете събития като това на Пол Шрьодер. Според нас, той е най-добрият анализатор на Свещения съюз, но по едни или други причини схващанията му са непознати у нас. Водещ е стремежът да се реализира принципно нова интерпретация на двете събития. Затова не са използвани изследвания на много от познатите автори, които не са актуални. Идеята ни е да покажем Виенския конгрес, като регулатор на дестабилизацията настъпила в Европа след извършването на Френската революция от 1789 г., и особено след Наполеоновите войни, а не като застоен действие (интерпретация остаряла и деформирана от дълготрайното и немотивираното ѝ използване). В този смисъл се разсъждава от гледището, че Наполеон и Френската революция са две различни неща, без да се налага обвързването им, което според нас е нецелесъобразно. Те са двата отделни етапа на революционната епоха. И поставянето на границата между тях е ключът към точното обяснение не само на причините за свикването на Виенския конгрес, но и на резултатите от цялата революционна епоха. Точно това смесване, ние смятаме за най-големия недостатък, който тегне над оценките направени от български автори по въпроса. При това те не са най-детайлните, дори на фона на средноевропейски автори като Адам Замойски, който със своето изследване „Полският път” прави изключително дълбок разрез на развитието на Полша в периода на новото време.

В българската историография има частични и фрагментарни изследвания върху проблема, като монографията на Андрей Пантев „Европа между две революции 1799-1848 г. Сходности, паралели, различия”, в която са изложени някои много интересни и различни идеи, но като цяло те са далеч от последователно излагане на теза, която да обясни събитието – Виенски конгрес.

Анализите на нашите автори по отношение на Свещения съюз в общите университетски в лекционни курсове по Модерна история са твърде сумарни. Обикновено те са малки пасажки без да навлиза в дълбочина в проблематиката. Забележителен факт, е че Соня Хинкова е първия наш автор, който анализира обстойно образуването, работата и значението на Свещения съюз, в излязлата през 2012 г. монография „Дипломатия и политика в международните системи „Метерних“ и „Реалполитик“. Нейният анализ на Свещения съюз се основава на политологическия подход, като ситуира причините за възникването, характера и генезиса на алианса в контекста на системата на международния ред след 1815 г. Работата на Соня Хинкова е най-съществения и значим принос в интерпретацията на съюза като част от системата на Метерних.

Работата на чуждестранната историография по въпроса за Виенския конгрес може да се подели на четири периода и няколко групи от автори работили във всеки един от тях. Тези писали през деветнадесети век, авторите творили до края на Първата световна война, изследванията от междувоенния период и авторите писали след Втората световна война. Най-ценното на първата група автори, е че те представят интерпретацията на конгреса в най-автентичен вид, защото са живели най-близо до провеждането на събитието. Разбира се, това важи в голяма степен и по отношение на работите за Наполеон. Тук трябва да се отбележи значимостта на автори като Тиер и Гизо. Обикновено те не се цитират у нас, за сметка на повърхностни автори като Матиез, за който може да се каже, че прави една от най-непълните интерпретации за Виенския конгрес той е идеологически предубеден и крайно необективен. Авторите от първата половина на двадесети век имат най-голям принос за анализа и оценката на Виенския конгрес. Тук е достатъчно да се посочи името на Чарлз Уебстър един от символите на модерната историческа наука в Англия и в Оскфорд, който със своята перфектна монография „Виенският конгрес“ създава образец за изследване на големите дипломатически събития в света. Най-новата генерация автори също анализира конгреса. Като за тях голямо предимство е използването на опита на историците писали преди това. И ако авторите от първата половина на двадесети век пишат най-значимите изследвания за Виенския конгрес, то тези от втората половина създават най-значимото за Свещения съюз. Хенри Кисинджър е улеснен от факта, че е дипломат и още с дисертацията си „Световното възстановяване. Метерних и Касълри и проблемите на мира, 1815-1822 г.“ поставя не само анализа на съюза, но и анализа на революционната епоха на друго ниво. Разбира се, с „Дипломатията“ той си осигурява безсмъртие като анализатор на съюза.

В настоящата дисертацията е подкрепено становището на Пол Шрьодер, относно генезиса на съюза, което ние смятаме за най-детайлно и като, модерната гледна точка за алианса. Руската историография обогатява представата за формирането на съюза с огромното изследване на Н. Надлер „Александър I и идеята за Свещения съюз“. Това е едно перфектно представяне не само на руския император като политик, но и изключително търсене на причините за формирането на Свещения съюз. Авторът показва изключителна способност да представя детайли, с които обогатява представата

за съюза. Анализът в настоящата работа е допълнен с някои допълнителни аспекти на проблема, с излагането на които смятаме, че завършваме по-пълно интерпретацията му.

Потърсена е не само оценка за значението и действието на Свещения съюз, но и причините за генезиса му. Отделено е специално внимание на заслугите на Александър I за инспирирането на идеята за създаването на съюза. Потърсена е политико-философската база върху която е построен новия политически ред в Европа. Изложени са идеите на бащите на консерватизма – Жозеф дьо Местр и Едмънд Бърк за революционната епоха и Наполеоновото управление. Важен момент е поставянето на акцента върху различното значение на Свещения и четворния съюз. Подчертана е голямата разлика между двата съюза, корекция, която обикновено в българската историография не се прави. Другият главен акцент е поставен върху позицията на Англия към съюза. Изложена е една модернизирана позиция за отношенията между Великобритания и алианса. Защитено е становището, че Англия силно и неотклонно се отдалечава от съюза, докато накрая навлезе във фазата на пълно противоречие с политиката на „концерта”. Показани са основните моменти от системата – Метерних. Метерних е характеризирани не само като идеолог на системата, но и като модерен политик имащ заслуги за запазване на мира в Средна Европа и за съхраняването на целостта на Хабсбургската империя. Конгресите на Свещения съюз са разгледани внимателно, всеки един поотделно. Проследени са акцентите във всеки един от тях. И са обобщени резултатите от решенията им.

Глава II: ”Политическата реставрация в Италия” е посветена на един от главните моменти в хронологията на ранното Рисорджименто – френският период, както и на възникналото по това време движение на Карбонариите. Тук са включени разнообразни източници, както от световната, така и от италианската историография. Използвани са голямо количество документи, които поставят анализа на ранното Рисорджименто, за първи път, в състояние, в което ясно си личи италианската гледна точка за ероса *francese*. Това е не само бяло поле в нашата историография, но и повечето чуждестранните гледни точки за френския период в български превод липсват, което е обективна пречка за правилната му оценка. Обикновено оценките за френския период в Италия у нас липсват, а ако такива се правят, то те са изключително кратки, и което е най-лошото в случая и крайно немотивирани. Историците, които ги правят не познават италианската история, винаги използват Наполеонова Франция, като теоретична постановка на базата на което градят някакво становище, което почти винаги е мъгляво, немотивирано и в крайна сметка много неточно. А именно италианската специфика трябва да е водещият елемент при анализа на френския период. Това се определя и от интереса на изследователите писали по темата, който е концентриран върху периода на същинското Рисорджименто.

Затова в дисертацията е следвана линията за търсене на италианското в ероса *francese*, а не на интересите на френския империализъм, които са налагани от френския диктатор Наполеон. Изложено е главното противоречие настъпило, като следствие от политиката на французите – противопоставянето между якобинци и аристократи. Защото аристократите са тези, които реализират френската политика на полуострова по

време на ероса francese. Неслучайно Мелци, вицепрезидентът на италианската република е потомствен аристократ. Той се превръща в образец на колаборационизъм, но и това не е достатъчно да запази поста си, тъй като когато републиканизмът на полуострова изчезва той е освободен от заеманата от него длъжност. Недвусмислен знак за това, че от една страна, Наполеон му няма доверие, а от друга, че той налага фамилната си стратегия, чрез която управлява империята си. Другият разгледан въпрос, този за Карбонерията, не само показва италианската специфика, но е и ясният израз на съпротивата срещу френското управление. Разбира се, Карбонерията има значение за организирането на първата революционна вълна през 1820 г, но тя възниква именно в периода на ероса francese.

Ролята на Католическата църква е подробно изследван елемент не само по време на френския период, но и за цялото Рисорджименто. Той е органически свързан с обяснението на Наполеоновия период в Италия, защото демонстрира необходимостта на Наполеон да се съобразява с влиянието на Рим, особено в контекста на факта, че Франция е неделима част от римокатолическия свят. И опитът на революционните лидери през 90-те години и на Наполеон през периода на ероса francese, да създадат „нова“ църква е израз на политическо късогледство. Той не само се проваля, но и показва силата на Рим. От тази гледна точка в Италия през ранното Рисорджименто е много по-значима връзката на народа с църквата, отколкото на аристокрацията с народа. Наполеон успява да корумпира част от аристокрацията и да я използва за целите си, но не може да използва Пий VII за френските интереси, въпреки използваните на моменти цинични психологически средства. Апропо, това е и една от спецификите на италианската среда, много по-лесно би било за Бонапарт да наложи религиозната си политика в страна променена от реформацията, но в седалището на католицизма, той почти винаги е безпомощен. Защото той трябва да намери различно от насието средство, с което да повлияе на италианците, а той няма къде да го намери. Това е напълно обяснимо, защото Рим е необходим на Италия. Той е част от нейната идентичност! Категорична илюстрация за това е конкордатът с Рим, сключен през 1801 г. Защото той връща френската църква в лоното на Рим и премахва деградирано учение като галиканизма от идеологическата и религиозната среда във Франция. А Наполеон е принуден да се съобразява с Рим.

Първата революционна вълна в Италия е представена във втора глава, като част от параграфът за Карбонерията и това не е случайно, а целенасочено, защото карбонарите са практическите организатори на революцията, но при установяването на революционните републики в Неапол и Торино, те не са допуснати до властта и това е една от големите причини за неуспеха на първата революционна вълна. Революцията е представена като част от вълната от либерални революции обхванала Европа през 1820 г. като е потърсено обяснение и за италианската специфика при анализа за нейното развитие. Разбира се, неуспехът на революцията е обяснен с твърде силната позиция на Австрия в този момент. Макар, че нито Сардинската монархия, нито Неапол формално не са австрийско владение. Но обвързването на Неапол с договора за взаимопомощ с Виена през 1815 г. на практика свързва двете монархии, в по-специален съюз. Именно

това важно обстоятелство решава съдбата на революцията. Тук грешката на революционната хунта с изпращането на Фердинандо I на конгреса в Любляна съвсем улеснява Виена, която изпраща войските си в Медзоджорно. От тази гледна точка ставащото в Торино е с много по-голяма стойност. Първо, Сардинската монархия се управлява от италиански владетели. И политиката на двамата монарси оформя силна анти-австрийска позиция. И въпреки, че Виктор Емануил I е крайно консервативен, той не проси помощ от Виена, защото смята Австрия за основния враг на Пиемонт. Монархът се отказва от престола в полза на брат си, което безусловно е една достойна позиция. Проблемът в случая, е че Карло Алберто е прекалено привързан към собствената си династия, за да оспори правата върху трона на Пиемонт. Той се поддава на ултиматума на чичо си Карло Феличе, но приемането на конституция по модел на Испанската от 1812 г. е лична заслуга на Карло Алберто и това увеличава стойността на революцията от 1820 г. Но така или иначе тя завършва с неуспех и не може да бъде окачествявана като нещо повече от опит за политическа промяна на полуострова, но той е формиран главно, заради европейския либерален уклон и участието на карбонарите е главния италиански принос в нея. Това още веднъж показва правилността на обвързването на Карбонерията и първата италианска революционна вълна. Защото тя е върха в действието на тайните общества, което след това започва да губи значението си.

Последната цел в втора глава е да обясни реставрацията извършена на полуострова. Тя е проведена с различен интензитет и затова е потърсено изложение на социално-икономическата картина в отделните италиански страни. Фактор, който обикновено се пропуска у нас при интерпретацията на реставрацията настъпила през 1815 г. , не само по отношение на италианските държави, но и като цяло в Европа. И тук градацията е задължителна. Ако в Пиемонт реставрацията е извършена строго и на моменти с елементи на жестокост, то не така изглежда картината в Неапол и особено в Тоскана, където социалния живот се характеризира с положителна динамика, която привлича италианците. В Ломбардия също положителното е повече от негативното, макар че цензурата в университетите е обективна пречка пред развитието на свободната мисъл. Но общо в Италия и преди реставрацията и сега главният проблем остава чуждестранното управление. От тази гледна точка основен елемент при характеристиката на реставрацията на полуострова е попадането му под австрийска зависимост и детайлното ѝ излагане заема голяма част от втора глава. Типичен израз на това е Модена. Тя е управлявана от внука на Мария Терезия Франческо IV и до голяма степен нездравите амбиции на херцога предопределят изхода на много от събитията в периода на ранното Рисорджименто. Макар, че след първата революционна вълна те са успешно блокирани от решенията взети на конгресите в Лайбах и Верона.

За военната зависимост на Неапол от Виена вече беше споменато, а Ломбардия се превръща в интегрална част от Хабсбургската империя и тук няма влияние, а е налице директния контрол на Виена. От тази гледна точка Пиемонт е най-независимата държава на полуострова, което разбираемо извежда водещата роля на Савойската династия, още от периода на ранното Рисорджименто. Парма остава в ръцете на

безличната жена на Наполеон Мария Луиза, която е удобно австрийско протеже. А Лука, въпреки испанското влияние на което е подвластна, не се включва в събитията нито през 1820, нито през 1830 г. Следователно в процеса на реставрацията трябва да се отличат не само отрицателните, но и положителните фактори. В италианския случай те са два – Пиемонт и Тоскана. Те са италианските монархии на полуострова, което ги прави силният анти-австрийски контрапункт на Апенините. В тази разностранна картина ролята на Рим изглежда най-ретроградна, но всъщност, това не е съвсем така. Защото той не само се опитва, но и успява да регенерира водещата позиция на Италия в семейството на световния католицизъм. Това е много по-важно, защото например страна като Испания губи политическото си влияние, особено след разпадането на колониалната ѝ империя, докато Рим презатвърждава престижа си в света. Липсата на република на полуострова не може да бъде окачествено като недостатък, напротив, процесите в Италия са абсолютното отражение на ставащото в Европа, където също господства монархията. Разликата е, че в Италия няма конституционна монархия.

В трета глава: ”Европейският политически либерализъм и Италия” има два акцента. Първият е поставен върху репресиите през 20-те години и като цяло върху значението на това „мрачно” десетилетие. Тази страна от италианската история е напълно неизвестна у нас и с изложението ѝ е потърсено допълнително осветляване на процесите на ранното Рисорджименто. ”Процесът Конфалониери” е същността на репресиите, защото граф Конфалониери е сърцето и душата на списанието „Кончилиаторе” – символът на интелектуалната борба срещу status quo в периода на реставрацията. ”Процесът” е нагледния удар върху унитаризма в Италия. Резултатите от него елиминират представителите на елита на италианския унитаризъм и либерализъм, като функционално острие, насочено срещу формираното през 1815 г. status quo, наложено в Италия. Никой от тях не е екзекутиран. Но изпращането им в крепостта Шпилберг, ги превръща в мъченици, особено след излизането на книгата на Силвио Пелико „Моите тъмници”, която всъщност представлява мемоарите на Пелико. Унитаристкото движение набира популярност в чужбина, но то е максимално разгромено в Италия. Затова първостепенен е въпросът – кой ще продължи възделенията на Рисорджименто? Следователно може да се посочи, че десетилетието на 20-те години е времето, в което status quo е най-стабилно в Италия. Това обаче не трябва да създава определения като „мрачно” за това десетилетие, защото епицентъра на италианския унитаризъм се премества от юга и севера в центъра на Италия.

Тези процеси създават една утвърждаваща се тенденция, която движи и предизвиква бъдещите ерупции на Рисорджименто – чуждестранната намеса в него. Тя е силно отразена във втория акцент застъпен в трета глава – втората революционна вълна. Неуспехът на революцията от 1820 г. принуждава дейците на Рисорджименто да потърсят подкрепа в чужбина. Те търсят контакти с френското либерално движение, което набира сила и обещава, че промените във Франция ще бъдат извършени от него. Освен това революционерите през 1830 г. продължават да залагат на подкрепата на силна монархическа фигура. Само, че през 1830 г. те заменят Карло Алберто с Моденския херцог Франческо IV. Това се превръща в основната грешка на

революционерите, защото те не знаят истинските мотиви на херцога. Всъщност той се стреми да узурпира Северна Италия и италианските патриоти са средството, с което той смята да реализира плана си. Монархът се стреми да се откъсне от Виена, за да реализира замислите си. Тъй като единствения начин това да се случи е да се премахне силната австрийска протекция тегнеща над Модена. Организационно революционната акция е раздвоена между усилията на италианските патриоти да осигурят силната подкрепа на френските либерали и стремежът да се направи надеждна организация за революционни действия в херцогствата. В крайна сметка не се постига нито едното, нито другото. Защото през 1830 г. Франция се саморегулира от респекта, който тя изпитва към решенията наложени от Виенския конгрес през 1815 г. Тя не се намесва никъде извън своите граници. Това предопределя изхода на втората революционна вълна. Защото в херцогствата Франческо IV разполага с шпионска мрежа, която донася на владетеля за планове на революционерите. Той не бърза да предприема действия срещу Виена преди да се убеди в позицията на Франция. И след като той вижда неутралното становище на Луи Филип, без колебание застава на страната на Австрия.

Подготовката на втората революционна вълна е свързана твърде силно с промените предизвикани от Юлската революция във Франция. В началото тя е посрещната с ентузиазъм и оптимизъм в Италия, но след това настъпва изненада и недоумение, породено от действията на Луи Филип и новите френски управници. Въпреки това, революционната акция не е отменена и нейното реализиране е завършено докрай. Но арестуването на Чиро Меноти, лидерът на „заговорът Десте“, в самото начало на революцията, до голяма степен предопределя финалът ѝ. Това е резултат от двойната игра на Франческо IV, за когото вече беше отбелязано, че има решаващо място в много от събитията протекли в периода на ранното Рисорджименто. Революционерите не се отказват от акцията, но в нейния ход са допуснати твърде много грешки, които допълнително улесняват действията на австрийската армия. Революционните сили не са обединени, те са командвани от различни началници, които са принудени да използват импровизацията в действията си. Лидерството на революцията също е поделено, между две отделни хунти, които имат принципни различия относно хода и действието на революцията. Нещо, което със сигурност щеше да бъде избегнато, ако Чиро Меноти беше взел лидерството на революционната акция. Въпреки съпротивата на революционната армия, революцията завършва очаквано – с разгром. Чиро Меноти е обесен по скоро за назидание, отколкото с някакъв практически резултат. По този начин втората революционна вълна в Италия завършва. В нея има един ясно обособен нов елемент – силното обвързване на процеса на Рисорджименто с чуждестранни сили. Но той не дава никакъв резултат и революцията завършва с неуспех.

Като цяло втората революционна вълна е част от революциите избухнали в Европа през 1830 г. Но всяка от тези революции има собствени движещи сили и национален контекст, в които е реализирана. Затова някои от тях успяват, а други не успяват. Това може да обясни и италианската революция от 1830 г. В Италия е все още твърде силен муниципализмът. Целите на Рисорджименто стават жертва на локалните

интереси на отделните италиански владетели. Твърде показателни в това отношение са действията на Франческо IV, който преследва реализирането на своята политическа цел – подчиняването на Северна Италия. Тя се оказва много по-определящата от тази на революционерите през 1830 г., защото е обвързана твърде силно с военно-политическата реакция на Франция. Разбира се, революцията е разгромена от превъзхождащата сила на австрийската армия и е твърде утопично да се предположи, че самостоятелните действия на революционерите вътре в Италия могат да спрат австрийската армия.

Идеите, съставляващи дебата за бъдещето на Италия формират конгломерат от модерни и традиционни за полуострова политически гледища, които съставляват канавата на една постоянна теоретична дискусия върху движещите политически идеи съпътстващи процесите имащи основно значение, в периода на ранното Рисорджименто. Тези идеи не могат да бъдат подминати при анализа на периода. Ето защо те са анализирани в последния параграф от трета глава. Използвано е виждането, че в хода на сложния политически процес предизвикан от Рисорджиментото участват представители на различни слоеве в италианското общество. Сред тях интелигенцията има водещо значение, затова е отделено място на представителите на италианския романтизъм и приноса им за реализирането на обединението. Те са представители на литературната гилдия, която излъчва особено силно поколение именно през първите три десетилетия на деветнадесети век. Един от тях – Уго Фосколо е разглеждан като предромантик от литературната критика, но в контекста на настоящата дисертация той е разглеждан като патриот и национален борец, както и като борец срещу френската тирания, което е по-важното при формирането на образа на Фосколо, защото той е ярка илюстрация на това, колко силни са патриотичните пориви за личност и творец като него. Образът на Фосколо е важен не само в тясно италиански контекст, но и като водач на италианската емиграция в Англия. Защото, Фосколо е най-силния глас, прокламиращ италианската кауза на острова. Леопарди, и най-вече Манцони бичуват чуждестранната политическа зависимост на Италия и съставляват лицето на интелектуалния отпор срещу недъзите на социалната действителност на полуострова. Либерализмът е едно типично политическо течение в Италия, което има стари корени, факт, който е подробно анализиран в този параграф.

Теоретичните концепции на Романьози и Мацини изграждат сложния, многопланов обхват на дебата за една нова Италия, който никога не прекъсва. Появата на Мацини е особено важна, защото той е човекът, който бележи началото на подмяната на лидерството в националното движение. Той залага една нова линия в политиката на националното движение – действието. Линия, която липсва и през 1820 и през 1830 г. т. нар. „умерени“ много често взимат надмощие в периода на ранното Рисорджименто, но техните действия са неефективни. Нещо, което Мацини справедливо характеризира като слабост. Идеиният преглед в трета глава е допълнен от значението на федерализма, който има значителен брой привърженици на полуострова.

Ако същинското Рисорджименто има една основна, ключова личност, която не само създава идеологията на националното движение, но и намира пътя за

реализирането на обединението – Джузепе Мацини, то ранното Рисорджименто направлява своите усилия чрез образа на Филипо Буонароти. Затова проектът на Буонароти за италианска конституция е подробно разгледан тук. Пълният текст на проекта е изложен в приложенията към дисертацията. Това творение на политическата мисъл, въпреки откровено утопичния си вид е огромна стъпка напред във възприемането на италианеца, като законотворец. Проектът е ценен по много причини. От една страна, той показва надеждите на прогресивните италианци към идеите на Френската революция. От друга, той демонстрира огромната нужда от социална промяна на полуострова. И не на последно място, той е опитът да се потърси начинът за създаването на едно по-справедливо и социално общество в Италия. Буонароти е една универсална личност. Функциите му на конспиратор и организатор се преплитат с тези на политик. Той е основния разпространител на Карбонерията и почти през цялото време, нейния безспорен лидер. Буонароти не е типичния италианец. Неговото присъствие има общоевропейско значение. Той оцелява в най-заплетените ситуации и затова е възприеман от съвременниците си като всепризнатия майстор на конспирацията.

В идеите на Френската революция има една голяма идеологическа привлекателност, която не само способства за нахлуването им на полуострова, но е реалния политически стремеж на италианското якобинство – те са вносителът на нов тип република в Италия. Републиканският идеал на италианските якобинци е използван от французите при реализацията на политиката им на полуострова. Но точно този тип нов, политически образ на републиканизма изживява различни перипетии и в крайна сметка изчезва под силата на метаморфозите на френската политика. Той сам по себе си представлява надеждата за реална социална промяна на Апенините, защото монархии в Италия има достатъчно и преди и след ероса francese, при това с италиански облик. Тук е потърсено обяснение за неуспехът му през френския период, както и за силата на италианския републиканизъм въобще. Формирането на антифренската опозиция е обвързано с този неуспех, защото основният смисъл от влиянието на Френската революция и в частност за нейните последователи в Италия е построяването на едно принципно ново общество. Общество, в което конституционализмът ще бъде основния политически регулатор на интересите на основните обществени слоеве. Нещо, което периода на ранното Рисорджименто не успява да постигне. Ситуация, която поражда огромно недоволство, трансформиращо се в съпротивата срещу французите.

Заключението обобщава резултатите от Виенския конгрес. Те са разгледани в светлината на отделните европейски държави и едва след това в общоевропейски мащаб. Това е наложително, най-малкото защото конгресните решения не засягат всички европейски държави и региони. Свещеният съюз е маркиран като необходимото геополитическо условие поддържащо стабилността на континента. Потърсено е обяснение за политиката на двата най-силни поддръжника на алианса – Русия и Австрия. Градирани са резултатите от приключването на ранното Рисорджименто. Формулирана е оценката за детерминиращия ефект, който има републиканизма по

време на френския период. Посочени са и главните причини за неговия разпад и за замяната му с деспотичната монархия на Наполеон, което особено силно личи в Италия. Посочени са положителните и отрицателните аспекти в протичането на ранното Рисорджименто. Обобщени са причините, които не позволяват през този период да бъде реализирано обединението. И са формулирани главните цели стоящи пред националното движение.

Приноси на дисертацията:

1. Първото изследване в България проследяващо детайлно работата и резултатите от Виенския конгрес.

2. Изключителното поляризиране и идеологизиране, характерни за оценката на въпросите за Виенския конгрес и Свещения съюз в периода (1945-1990 г.) са избегнати. Изградена е нова, модерна представа за събитията през 1815 г., в която е изложено, модерното гледище на световната историография, от което българската историография се нуждае твърде много, за да изгради обективна интерпретация за международните отношения през първата половина на XIX век.

3. Представянето на аналитична и пълна характеристика на Карбонерията.

4. Пълно, детайлно и аналитично изложение на подготовката, хода и резултатите от италианските революции през 1820 и 1831 г.

5. Акцентиране върху приноса на италианската емиграция. Принос, който индиректно показва прогресивната роля на Великобритания и помощта ѝ за националните стремежи на народите в Европа. Тъй като повечето италиански емигранти пребивават в Англия много преди Мацини, това показва още един много важен аспект от цялостната външнополитическа стратегия на Великобритания – пълното противоречие, в което тя навлиза спрямо политиката на Свещения съюз след конгреса в Аахен.

6. Изработена е дефиниция за Виенския конгрес, която в синтезиран вид представя резултатите от форума. Тя е израз на стремежа на автора да представи не само своята гледна точка, но и да покаже съвсем различно отношение към този толкова важен проблем в световната историография.

Списък на публикациите по темата на дисертацията

1. Белгийско пробуждане. - сп. Минало, кн. 5, 2012 г.
2. Външната политика на Англия в кръгозора на Свещения съюз 1815-1830 г. - сп. Международни отношения, кн. 2, 2013 г.
3. Реквием за един кървав полски ноември. - сп. История, кн. 1., 2014 г.
4. Ефимерността на италианските „републики сестри“ и техния пряк наследник - Италианската република в периода (1796-1804 г.) - сп. История, кн. 1, 2017 г.
5. Ранното Рисорджименто – тълкувание на корените, личностите и идеологическата му наситеност. - Годишник на Департамент „История“ на НБУ, 2018 г.
6. Карбонерията – революционно общество или революционна организация. - сп. Минало (под печат).